

ТҮБЭНЭ

Алексей Слесцов авторской баллады

ОЛОХ КЫРДЫГЫН ТОКУРУТУМУОХХА

Балайда кэм саңыран 60-ча саастарындар "үгүйиңиң" мөн колуоном "улутуроо", "уларыга тутуу" уонна билинги кэмнэз олорон-истилдэн-чөрөнэң, улалэн-хамсаан көзүү, пенисияда тахсан сорохтор "бочу-оттааж сыйнаваланга" олоролдор, сорохтор үлкөзүрүн түмүктүүр кирбингэ сыйд-аллар. Дээ, ити камир сурун уратыларын, учутээ. Мекү ардаттарин хайдахтарын тыа сирин холобургутар маңык көрбү.

Үерхтээнийн "Улутуроо" камигер үерэх бары таңымнара, көрүннэр боско этилдер. Студенчар уопсайга олоруулары бохсо, стипендия балайда үрдүк эта. Собуруу үерзашчилдер уопсайланан хаачыллалара, көлтөр-барар оросиуттарындар 50 бирдейнан чөгчтүүлэх бусалдлаара. Билигин үердүн хаачмасында еттиүнэн билээрдэж тубуста-компьютеризациян кирил, үердүн сана нымалары туттуллар буоллуулар. Санга, аныгы кэм ирдэвиллэр эпизитгири оскуулалар, орто, үрдүк үерэх корпустара туттуллалар. Сайдын бирик үтүү холобурун улдуусуптулар физкультура уонна спорт института баар булбултуулар көрбү. Ол эрээри студенчарга үерэх инициалистлер сыйдата улаатан ишер. Ити, билээн туар, тыа сирин олохтохторо олорорун үерэттерөллөрүүр ырахаттарын үескэлтэр. Аны үердүүрийг оптимизацияны ытышаха, айыларах ахсаанын орлогхоскуулалары сабытлааха дин санаалар этилдэллэр.

Ула. Уруктуу кэмнэ үзүүт суюх буулдуу дин өйдөбүл капиталистичекий дойдударларга эрэс ысыннаах курдуга. Оскуулалын буттарбиг ыгмат үерэхээ ынайлан кийрбөгүүн үлээнэн хааччыллара. Тыа сиригээр колхозтар, совхозтар баар буулнанар үлээнт илиниг инаадыны мэлдүү баар бууллар. Онон үлээбөйсөн сыйдээр киши суюх бууллар. Сүрэгэлдээжин үлээбөйсөн олорор киши "түнейдец" биймүнинан сүүкка эпизиттири. Аныгы үзүүр үлэе араас көрүнгэ элбээтээ. Уруктуу холоотоюу бу артуулар сайдын, инициаторын хардлын улахан. Араас фирмалар, агентсвollar, бизнешнэн дарьыстанар тэрилгэлэр, о. д. а. үескэлтиллэр. Тыа сирин сайдыннын аяллаах национальный бырайылак үлэллил. Саха сиригээр промышленность күүсүү сайдар. Онон үлэе мисктээ, көрүүгээ зийдлийт курдук. Эмис ол эрээри динкөрт тийзбиг, билитин киши куорапынтыгтан сафлааң дэризбинэлэрбигэгээр тийз үзүүт суюхтар аальганааллар. Онноор жадынчынмарыт инициатор дөнгөн харчы көрдүүр дөннөр, быната "умнаңыттар" арангалара үескэлтээ.

Социалын, культурный отгүүнүн сайдын. Бу сайдын слогу кыттары төгүгэ харднылын. Төннүүн сайдынлаах кэмнэ, обществожа, дойдуга олородун даңын сочнонос социалын "сайдын", культурран үрдүк. Советский кэмнэ сахалар буттүүн орто үерхтээниийн сийсгүйтээр, тыа сиригээр албок социалын-культурный туттуулар ытышылбыгтара. Бу сайдын билэгээ иессе инициаторын харднылаат. Билигин ыччапыг билүү-хоруу етгүүн сана таңымнаа таңыста-компьютерын баянлаат, араас санаа технологиялары кыттары бийликтээ, ей үлэтийн күүсүү дарьыстанар кылахтан. Сахалар культура-быт аан дойду билининитин ылытыгтар (холобур олондоо) тыа сирин дьонун-серзин кылаатта улахан.

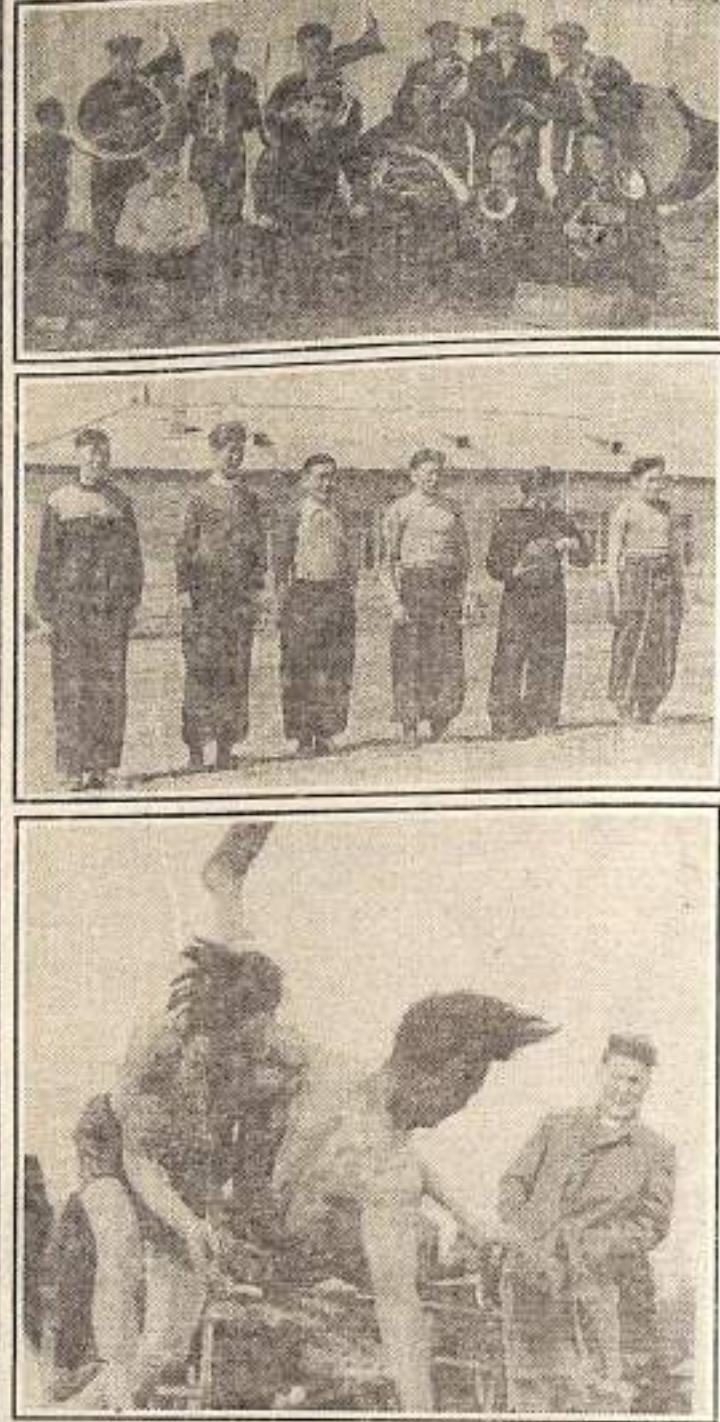
Сиэр-майтын киши ылбягча тэгизбилим бийрбиг киэн өйдөбүл. Киши кийнэх сыйнанын ышлакха советский кэмнэ

"кини кийнэх атас, табарыс уонна бирадат" дин өйдөбүлүн инэрлэлэр, киши барыта тэг бираалтаах дин буулара. Сизэрмайтын эмис итиинэ олодуулара. Оюнду кыра эрдэгүүттэн октябреноистар, пионердар, комсомоллар дин тэрилтэлэргэ киллэрэн общественанай бий-санындаа иштэллэр. Бынччы этгээхээ киши личность биныхытынан сайдынгар идеологический үзэвьттылара. Төбө даанын билэгийн кирилтикалынэр, бу үзэвьттэй түмүктэргээх этэйчнат коллективизм, патриотизм тынышыгар иштэллээр. Ол да иши, холобур, армиян барартан куотунаар бири да киши суюн. Билигин сизэр-майтын сатарындаа динээзин эрээри, дын-сэргэ бэйз-байзэр смынаныгар "тынныйн" баар курдук. Ити, бири өттүнэ, обществобыт дынантылар-бэйзээр дин арантага арахсан эрэгтээн буулун сеп. История, олохдыхаан да көрдөрөүнэн кинилэр ишик ардларынгар доордуу сыйнан, өйдөнүү баар буулун табылбыт.

Пенсионер бууларынан, пенсия туунан. Советский биризмээр пенсия кэмэйээр көрдөбүлэг төнэ эпизиттирийн биленшийн буулан баран очтооюу салжубай атылынай кындаа билингэгтэн быдан үрдүк таңымнаа турара. Кырдьаастар этгээрийн очтооюу пенсия атылынай кындаа билинги кэмэйин 10-тан тахса таңынчажаа тэгэнээр. Ол да иши эзитэ дуу, государство пенсияндаа тахсамыгттара үзэвьттэй талбай кийнэхин бынан талттара. Онон хамнастахаа үзэвьттэй пенсионер таласкат, оннук үзэвьттэй үлээбөйсөн да этилдер. Билигин пенсион кэмэйээр олох сайдынтын түтимгээр (санаа үрдээнишигээр) эшиэттэбээт. Бу хайыксажаа пенсия сыйдаа үрдэн иши энхикигээр эрэли үескэлтэр. Соторуутаадын Саха сирин үлээбөйсөн пенсионердээрн пенсияларын кэмэйин таңындаа солоруу алын кэмэйнээр (проекточной минимумига) тээрбиг үзэвьттэй түркменистан республика-быт үрдүкүү салалтатаа оршинаарда. Билигин пенсионер хайа баарар үзэвьттэй буулдуулана үлээн сеп, кырыйдым тохтоо дин ким да этэй бирааба суюх.

Бу бары көре-бильдэ сыйдээр кестүүлэрбигин төр суурыйдун дин ыйытын үескүүн сеп. Билигин ХХI-с үзүүр сана калуун эдөн төрөөн-үескүүн эрэлдэр. Кинилэр бийнги ошорбут, үлээбөйт "улутуроо кэмнэ" дин аттанар биризмэн дынтон истэн, историини үерэгэн, сурут-бичиги хасынан билэхгэрээ. Онууха билинги кэмнэ үүстэрбиг "уруктуу Советский кэмнэ, коммунистар салайан олорбут биризмалыра" аялар мэлтэх этэй, билигин наацаа үчтүүд, дын үүноригээр-сайдынай, олорогтар барын үтүүлүү баар" дин өйдөбүлэхтэр, ыгматын ошорбут үзэвьттэй таажаллар. Бу историини токуруттуу, олох кырдьынтын алдас көрдүүрүү бууллар. Бийрбиг историийдээгээ бийрбигт баафырлар, уруктууну аялтын ахтыбат бууламыт, олондоор тас дойдудар бийнэхэд сыйнанынаа уларынай. Холобур, Европа гойдудары Араас дойду саринтигээр фашизм гасардаанынтынан бийнэхэд саллааттарыт комилорунэн босхолонон баран кийнэхэд анаммыг пакаматынныкстары онно-маннаа көнөрө, атак-тутах тута сатылылдар, сүүлтэйн намтаталлар. Хайа баарар бийэтийн убаастанар государство, норуут бийэтийн историистыгтар харыстабыллаахтын сыйнанынаар. Бийнги эмис иши суултуунуухайыт.

КОРХОЗТАХ БИЧИАТ СЫННIBАНАА



ӨЛӨКСӨОН КӨРҮҮСҮСТӨРӨВ

КЫЛЛАБАТТАН ТАХСЫ

Өлөксоон кийнэхэд кален билэвт атылынадыры гыммын: 10 эрэхчээд буулан ханаат. Ону ол дийбээжээ утары уунна:

- Бийн билэвтээр.

Киномеханик сохунай:

- Тыйы, Өлөксоон, бийтээж 20 харчы ээ, энэдээ тийшбэйт Кийнэхэд хан-байын эпизиттэйнэр:

- Чадаа, чадаа дөрөр, ягыр да хархалын көрөө ишибийн.

ХАННА СҮТЭР ЭМЭЭХСИНИЙ?

Өлөксоондоо маллара санаа ынаах атылынэхтээр Алта даанын дынти - Маайа дин. Олуу тубалызах дийбээж дээрээ, оболзурин затан эмис Маайа. Арай Өлөксоон иштээжүүнэ кийнэхэд зайдын маладахтар.

- Маайын, Маайын кээл, кээл, дийн ынтынайр буулдаа.

Өлөксоон муударынай:

- Бу да эмэхжимийт хайдах ишээж айын-кынэр-байар, сүтээр буулдаа?

БЭРЭЭДЭКТЭЭХ ДЬОН

Өлөксоон мадайынчилгээнд баран ишиэн билэвт кыргыгтарын корсон ыйттар:

- Кыргыгтар ханаа баран ишиэнээдээ?

Кыргыгтар хардараалыр:

- Дийбэйтэй баран ишиэнээдээ.

Өлөксоон мучу: гына-гына:

- Оо, барихаттар, кыргыз да онук ээ, бородатынхон буулумналар, бийнчи курдук чүнүүкээ-ханынчык, улуссандын сыйнаныхтара дут, дийнээрнээр буулдаа дин.

